

Épületfotó - az Iparművészeti Múzeum főhomlokzata a Hőgyes (Rákos) utcai oldalhomlokzattal

Leltári szám: VLT 38.1.1

Alkotó: **Lechner, Ödön** (1845 - 1914) / építész
Pártos, Gyula (1845 - 1916) / építész

Készítés ideje: 1890 - 1897

Készítés helye: **Budapest**

Az Iparművészeti Múzeum és Iskola szabálytalan telekre épült. Az udvar köré rendezett három szárnya egy-egy utcára, a negyedik, mely csak részben készült el, az udvarra nyílik. Az udvaron az épülethez a főhomlokzatra merőlegesen csatlakozik az üvegtetővel fedett egyemeletes kiállítási csarnok. Az utcák különböző szöveget zárnak be egymással, ezt követik az épületszárnyak kapcsolódásai. A Rákos (ma Hőgyes) utcai szárny hegyes szögben, a Kinizsi utcai tompaszögben csatlakozik. Mindegyik homlokzatot hangsúlyos középrizalit tagolja. A főhomlokzat, melyet az elé ugró középrizalit két egymásra szimmetrikus részre oszt, a telek szabálytalansága miatt a Rákos utcai szárny csatlakozásánál kupolás sarokrésszel egészül ki. A rizalitokat falpillérek határolják el a többi résztől, melyek enyhén szélesednek az első emeleti ablaksor alatt húzódó párkánytól lefelé. A szárny két tömbje különálló tetőkkel is elválik a középső tömbtől. A középrizalit nyolcszög alaprajzú, a főbejárati nyitott előcsarnokot, az első emeleten a dísztermet, a másodikon a kupolatermet foglalja magában. Cikkelyes kupola fedi, melyet Zsolnay-kerámiából készült baldachinos lanterna koronáz. A dísztermet rózsablak, a kupolatermet bonyolultabb nyíláseggyüttes világítja meg, mely az iszlám építészet nyílásmegoldásaira emlékeztet. A szerkezeti részeket virágmintás Zsolnay kerámia veszi körbe. A tagolás és díszítés síkban tartott. A középrizalit két oldalán álló épülettömböket függőlegesen 5-5 tengelyre osztják az ablakok. Ebbe visz még osztást két-két függőleges elem a kettős ikerablakok mentén. A földszinti egyszerű ikerablakok irodákba nyílnak. Az alsorsori és a földszinti nyílássort könyöklőpárkány választja el a felső szintektől. Ezen helyezkednek el az első emelet széles ablaknyílásai, a második emelet kettős és hármas ikerablakai. Az emeletek ablakait az első emeleti könyöklőpárkányról induló lizénák fogják össze a kettős ikerablakok tengelyében. A két szint közötti részt itt színes virágdíszes kerámia mező tölti ki. A tető szintjén számárhátíves keretezésű manzárdablakok zárják ezeket a szakaszokat.

Az 1872-ben megalapított Iparművészeti Múzeum gyűjteménye kezdetben a Magyar Nemzeti Múzeumban, majd 1877-től a Képzőművészeti Társulat Sugár úti Múcsarnokában került elhelyezésre. A Vallás- és Közoktatási Minisztérium (Csáky Albin gróf miniszter) 1890. november 13-án pályázatot írt ki az iparművészeti múzeumot és iskolát, illetve a néprajzi múzeumot magába foglaló épület megtervezésére. A határidő 1891. május 15. volt. Az első díjat Lechner Ödön és Pártos Gyula „Keletre magyar” pályaterve, a másodikat Tandor Ottó, a harmadikat Schikedanz Albert és Freund Vilmos terve nyerte. Megvételtre került még Hauszmann Alajos valamint Quittner Zsigmond munkája. A pályázati bíráló az Építő Ipar című folyóiratban jelent meg (1891. július 8., 245-246.) A bírálók pozitívként emelték ki, hogy a tervező nem egy történeti stílus merev szabályait alkalmazta. Tervei szabad, egyéni felfogást tükröznek a magyar kerámia dekoratív alkalmazásával. Ez a felfogás jól illeszkedik az épület jellegéhez: „Az építőművészet alakítására vonatkozólag mindenekelőtt említést kell tenni tervezőnek ama törekvéséről, hogy az épület ne csak rendeltetésének megfelelő, hanem hazai jellemző dekoratív kiképzést is nyerjen. E célból, végrehajtás esetén a nagyon fejlett magyar színes agyagipar jellemző gyártmányait kellene, és pedig az épület jellegét megadó kiterjedésben, felhasználni. Az architectonikus kiképzés nem valamely stíl többé-kevésbé merev canonja szerint történt, hanem szokatlanabb, szabad egyéni fölfogást mutat, mely alakításban az angol gót, korai renaissance és leginkább a mór stíl motívumaiból indult ki. Tagadhatatlan egyrészt, hogy a követett irány már bizonyos rendszert mutat, s így a kísérletek legelső stadiumát meghaladja, másrészt pedig kétségtelen az is, hogy a jelen pályamunka művészi magasabb színvonalon áll. „ 1892 elején tervmódosításra került sor. A néprajzi múzeum elhelyezése kikerült a programból, az épület magassága két emelettel csökkent. A múzeum az épület bal szárnyába, az iskola a jobb szárnyba került. A pályázati kiírás szerint vakolt homlokzattal kellett volna tervezni az épületet, a bírálókból viszont az derül ki, hogy a Lechner-Pártos páros már a pályázatban kerámiaburkolatú homlokzatot tervezett. A költségek túllépték az eredeti költségvetést. A drága kerámiadíszek alkalmazása így veszélybe került. Viszont a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet mű- és középítési szakosztálya az építészek beszámolója után fellépett az ügy érdekében. Erről olvashatunk az Építő Iparban (1894. június 27., 326., július. 4., 339.). Wlassics Gyula kultuszminiszter végül 1895-ben a szakemberek nyomására megadta az engedélyt a költséges homlokzati kerámiadíszítés megvalósítására. Az épületnek el kellett készülnie a millenniumi ünnepségsorozat idejére.

1896. október 25-én zárókövetési ünnepséget tartottak, melyen I. Ferenc József is részt vett. Ekkor a belső munkálatok

fontos részei még hiányoztak, mint például a díszítőfestés. Az ünnepélyes megnyitót az első kiállítással 1897. november 20-án tartották. Lechner Ödön önéletrajzi vázlatában (*A Ház* 1911-es számában) említette angliai utazását, ahol megismerte az indiai építészetet. Magyarországon ebben az időben kapcsolatot feltételeztek a magyar népművészet és a perzsa, indiai építészet között. Az Építő Ipar 1890-es években megjelent számaiban írtak a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet mű- és középítési szakosztályának ülésén Huszka Józsefnek sorozatban elhangzott előadásairól, aki a székely falvak építészetének és tárgyainak ornamentikáját hozta kapcsolatba a perzsa-szasszanida ornamentikával. Ezek a motívumok hatottak az Iparművészeti Múzeum kerámiadíszítésére is. Lechner azért is tartotta követendőnek a perzsa, indiai építészetet, mert ők már teljesítettek monumentális feladatokat az építészetben, a monumentalitásnak pedig Lechner szerint kiemelkedő a szerepe az európai építészetben is. Ebből következett számára, hogy a múzeumon a homlokzati burkolóanyag is monumentális hatású legyen. Erre alkalmasnak találta a kerámiát. Ezen kívül praktikus okokat is felsorolt használata mellett: színtartó, ha koszolódik lemosható, ráadásul a Magyarországon bányászható kevés és drága kőfélével szemben olcsóbb és kiemelkedő a helyi hagyománya. A Zsolnay-gyárral 1896. január 8-án kötötték meg a szerződést az Iparművészeti Múzeum épületkerámiáinak elkészítésére. Lechner Ödön a magyar nemzeti irányzat kialakítására törekedett az építészetben. Az Iparművészeti Múzeumnál is ez lebegett a szeme előtt. A magyar népstílus keleti karakteréről az 1902-ben megjelent *A magyar építéstílusról* című írásában is olvashatunk. Felhívta a figyelmet arra, hogy a beszélt nyelv mellett fontos a forma nyelve, ezért célként tűzte ki a magyar díszítőművészet megalkotását.

Irodalom

- Gerle János: *Lechner Ödön*. Holnap Kiadó, Budapest, 2003. - p. 134-151.
- Ács Piroska: *Keletre Magyar. Az Iparművészeti Múzeum palotájának építéstörténete a kordokumentumok tükrében*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1996.
- Nemes Márta: Lechner Ödön Iparművészeti Múzeuma. *Tanulmányok Budapest múltjából*, 24. (1991). 1991. - 65-114.
- Nemes Márta: *Budapest, az Iparművészeti Múzeum épülete*. Tájak, Korok, Múzeumok Egyesület, Budapest, 1988.
- Hadik András, Pusztai László: *Lechner Ödön: Emlékkiállítás a művész születésének 140. évfordulójára*. O.M.F. Magyar Építészeti Múzeuma, Budapest, 1985.
- Szerk.: Németh Lajos: A szecesszió úttörője Lechner Ödön. *Magyar Művészet, 1890-1919*, I.. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981. - 324-337. (Mendöl Zsuzsanna)
- Szerk.: Németh Lajos: A "nemzeti művészet" jelentésváltozásai. *Magyar Művészet, 1890-1919*, I.. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981. - 101. (Németh Lajos)
- Szerk.: Németh Lajos: A "nemzeti művészet" fogalma az építészetelméletben. *Magyar Művészet, 1890-1919*, I.. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981. - 103. (Vámos Ferenc)
- Bakonyi Tibor, Kubinszky Mihály: *Lechner Ödön*. Corvina Kiadó, Budapest, 1981. - p. 27-29.
- Moravánszky Ákos: Nationale Bestrebungen der ungarischen Architektur der Jahrhundertwende. *Österreichische Zeitschrift für Kunst- und Denkmalpflege*, 1979. 1/2.. 1979. - 52-60.
- Mendöl Zsuzsanna: A magyar formatörekvések és az ornamentika problémája építészetünkben. *Építés-Építészettudomány*, 1979. 1979. - 409-460.
- Bakonyi Tibor: A Lechner Ödön munkásságával foglalkozó szakirodalom kritikai áttekintése. *Építés-Építészettudomány*, 1979. 1979. - 461-473.
- Kubinszky Mihály: A szecesszió és a századforduló építésze. *Építés és Közlekedéstudományi Közlemények*, 1962.. 1962. - 487-523.
- Kismarty-Lechner Jenő: *Lechner Ödön*. Budapest, 1961. - 54-66.
- Vámos Ferenc: Szecesszió a magyar építésztörténetben. *Magyar Építőművészet*, 1960/5.. 1960. - 52.
- Vámos Ferenc: A szecesszió értékelése. *Magyar Építőművészet*, 1960/5.. 1960. - 49-53.
- Borbíró Virgil: Magyar nemzeti építéstílus-törekvések. *Építés-Építészettudomány*, 1950. 1950. - 623-633.
- Kismarty-Lechner Jenő: *Építőművészetünk a XIX. század második felében*. Egyetemi Nyomda, Budapest, 1945. - p. 51-53.
- Jánszky Béla: *A magyar formatörekvések története építészetünkben, 1894-1914*. Budapest, 1929. - p. 18.
- Vámos Ferenc: *Lechner Ödön. I-II*. Budapest, 1927.
- Lechner Ödön: A magyar építéstílusról. *Magyar Nemzet*, 1902. június 29.. 1902.
- Huszka József: *Magyar ornamentika*. Pátria Részvénytársaság, Budapest, 1898.
- Huszka József: *A székely ház*. Budapest, 1895.
- *Építő Ipar*, 1894. június 27.. 1894. - p. 326.
- *Építő Ipar*, 1894. júl. 4.. 1894. - p. 339.
- *Építő Ipar*, 1893. ápr. 13.. 1893. - p. 73.
- Huszka József: *Nemzeti építészetünk múltja és jelene*. Pesti Lloyd, Budapest, 1892.

- Schön Béla, Ney Frigyes: Az Iparművészeti Múzeum és Iskola terveiről. *Építő Ipar*, 1891. augusztus 26.. 1891. - 303-305.
- *Építő Ipar*, 1891. július 8.. 1891. - p. 245-246.
- Pályázati felhívás. *Építő Ipar*, 1890. november 23.. 1890. - 492-493.
- *Építő Ipar*, 1891. július 1.. 1890. - p. 234.
- Magyar Iparművészeti Múzeum és Iskola pályázati hirdetménye. *Művészi Ipar*, 5. (1890). 1890. - függelék
- Huszka József: *Magyar díszítő styl*. Deutsch, Budapest, 1887.

